

УДК 330.131.7; 338.242

Лопатовський В.Г.

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МІЖ РИЗИКАМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджуються особливості впливу ризиків на підприємство. На прикладі показано процес впливу конкретного виду ризику на різні аспекти діяльності підприємства: фінансово-економічний, соціальний та виробничий. Виявлено необхідність врахування зв'язків між різними видами ризиків в процесі управління ризиками.

The particularities of influence of risk on enterprise are discovered. The example shows the process of the influence of the concrete type of risk on different spheres of activity of the enterprise: financial-economic, social and production. The necessity of taking in account the relationships between different types of risk in process of management risk is sustained.

Сучасна ринкова економіка працює в умовах постійних змін в ринковій кон'юнктурі, особливостях проведення підприємницької діяльності, поведінці суб'єктів господарювання. За цих умов підвищується значення врахування ризиків, що виступають постійними супутниками підприємницької діяльності та є чинниками поступального розвитку економічної системи в цілому та кожного конкретного підприємства зокрема (в разі правильного підходу до управління ризиками). Це пов'язано з тим, що аналіз ризиків дає можливість приймати оптимальні рішення щодо подальшого руху підприємства, що дозволить не лише захистити його діяльність від негативного впливу ризиків, а й отримати додатковий прибуток.

Таким чином, основним завданням підприємств, які прагнуть стабільно розвиватись за умов ринкової економіки, є уникнення, попередження та зменшення несприятливих впливів зовнішніх факторів на фінансово-господарську діяльність та здійснення заходів, що дозволять використати ці фактори для підвищення власної конкурентоспроможності та отримання додаткового (спекулятивного) прибутку.

Можна виділити декілька основних факторів появи ризиків. Для сучасної української економіки до основних факторів віднесемо:

1. Випадковість. За ринкових умов господарювання посилюється глобалізація економіки та складнішають зв'язки (через їх різноманітність) між основними бізнес-партнерами, що сприяє появі певних випадкових обставин, які важко передбачити в період планування роботи підприємства.

2. Відсутність інформації. На сучасному етапі розвитку економіки інформація стає основним чинником успішного функціонування підприємства. Наявність достовірної, повної та своєчасної інформації дозволяє керівництву підприємства оперативно приймати рішення, спрямовані на покращення роботи усіх підрозділів підприємства. Проте на сьогоднішній день підприємства не можуть отримувати повний масив інформації, необхідної для швидкого прийняття управлінських рішень. Тобто спостерігаються інформаційні розриви: наявність недосконалої та асиметричної інформації, що ускладнює ефективну роботу підприємств.

3. Кадрове та технічне забезпечення. Досить часто вітчизняні підприємства страждають внаслідок відсутності або недосконалої необхідного інструментарію управління, що зменшує їх конкурентоспроможність порівняно з іноземними компаніями. Важливим фактором є також наявність сучасного матеріального та науково-технічного забезпечення підприємств, постійний моніторинг новинок у власній галузі та в сферах науки та техніки. Не варто відкидати значення суб'єктивного чинника –персоналу

підприємства. Недостатня його компетентність призводить до помилок у прийнятті рішень щодо управління, виробництва, збуту.

4. Зіткнення інтересів. За умов конкурентного середовища, характерного ринковому господарству, у процесі власної фінансово-господарської діяльності підприємство зіштовхується з протидією з боку конкуруючих сторін внаслідок зіткнення інтересів. Крім того, може виникнути неспівпадіння інтересів між бізнес-партнерами (невиконання умов договорів постачальниками та покупцями) та працівниками власного підприємства (трудові конфлікти).

Після становлення ринкової економіки та побудови конкурентних відносин частково буде зменшуватись вплив третього та четвертого факторів. У разі збільшення уваги підприємств питанням підготовки висококваліфікованого персоналу можна зменшити дію цього фактора на виникнення ризиків. Складніше питання з технічним забезпеченням, оскільки розвиток нових технологій потребує постійного оновлення технічного потенціалу підприємства для утримання власних ринкових позицій. В умовах побудови конкурентного середовища підвищиться етика у співвідносинах з основними контрагентами підприємства. Це дозволить знизити ризики невиконання ними договірних зобов'язань. Однак зниження впливу цих факторів нівелюється підвищенням ролі перших двох чинників. Внаслідок посилення глобалізації та інтернаціоналізації економіки посилюється значення фактора випадковості через значну економічну, соціальну та політичну нестабільність у різних країнах та регіонах. Процеси інтернаціоналізації збільшують потоки інформації, що ускладнює пошук та обробку необхідної для підприємства інформації, посилюючи інформаційні розриви.

На сьогодні головним джерелом невизначеності та виникнення ризиків у процесі функціонування підприємства виступає зовнішнє середовище. У праці Олейникова [1] під зовнішнім середовищем розуміється вся множина змінних чинників, які знаходяться поза підприємством та не входять в коло безпосереднього впливу його менеджменту. Структуру зовнішнього середовища можна представити як сукупність економічних, політичних та соціальних факторів, вплив яких на підприємство досить часто переплітається. Як наслідок, керівництво підприємства на початку і в процесі його функціонування не володіє точними показниками, які дозволяють з впевненістю сподіватись на отримання запланованого результату: захоплення частки ринку, залучення необхідних фінансових ресурсів, досягнення певного рівня рентабельності.

Для досягнення поставлених завдань менеджерам підприємства необхідно знайти оптимальне рішення. Процес прийняття рішень ускладнений відсутністю або неповнотою інформації про основні характеристики ринку: попит, пропозицію, ціну та прогнози їх динаміки в майбутньому; про розвиток політичної ситуації та економічних відносин держави із стратегічними державами-партнерами; про стабільність та добросовісність основних контрагентів; про основні показники макроекономічного розвитку: інфляцію, тарифи, валютний курс тощо. Все вище перераховане виступає джерелами селективних ризиків, тобто є передумовами, що керівництво підприємства прийме невірні рішення, що ускладнять отримання запланованих оптимальних результатів. Як правило, селективні ризики пов'язують із невмілою організацією роботи персоналу, некомпетентністю або низьким професійним досвідом працівників, неправильним маркетингом тощо. Однак, вище вказане дозволяє відзначити, що негативні зміни у внутрішньому середовищі можуть бути викликані не лише суб'єктивними чинниками, наприклад, пов'язаними із некомпетентністю працівників, але й об'єктивними факторами – змінами у зовнішньому оточенні підприємства. Значні перетворення у зовнішньому середовищі дійсно впливають безпосередньо на здійснення процесу виробництва, на стан основного та оборотного

капіталу підприємства, на організацію роботи персоналу та прийняття управлінських рішень, в окремих випадках змінюючи і мету діяльності суб'єкта господарювання.

Покажемо на прикладі вплив інфляційного ризику на діяльність підприємства. Для наочності відобразимо особливості цього впливу на рис. 1.

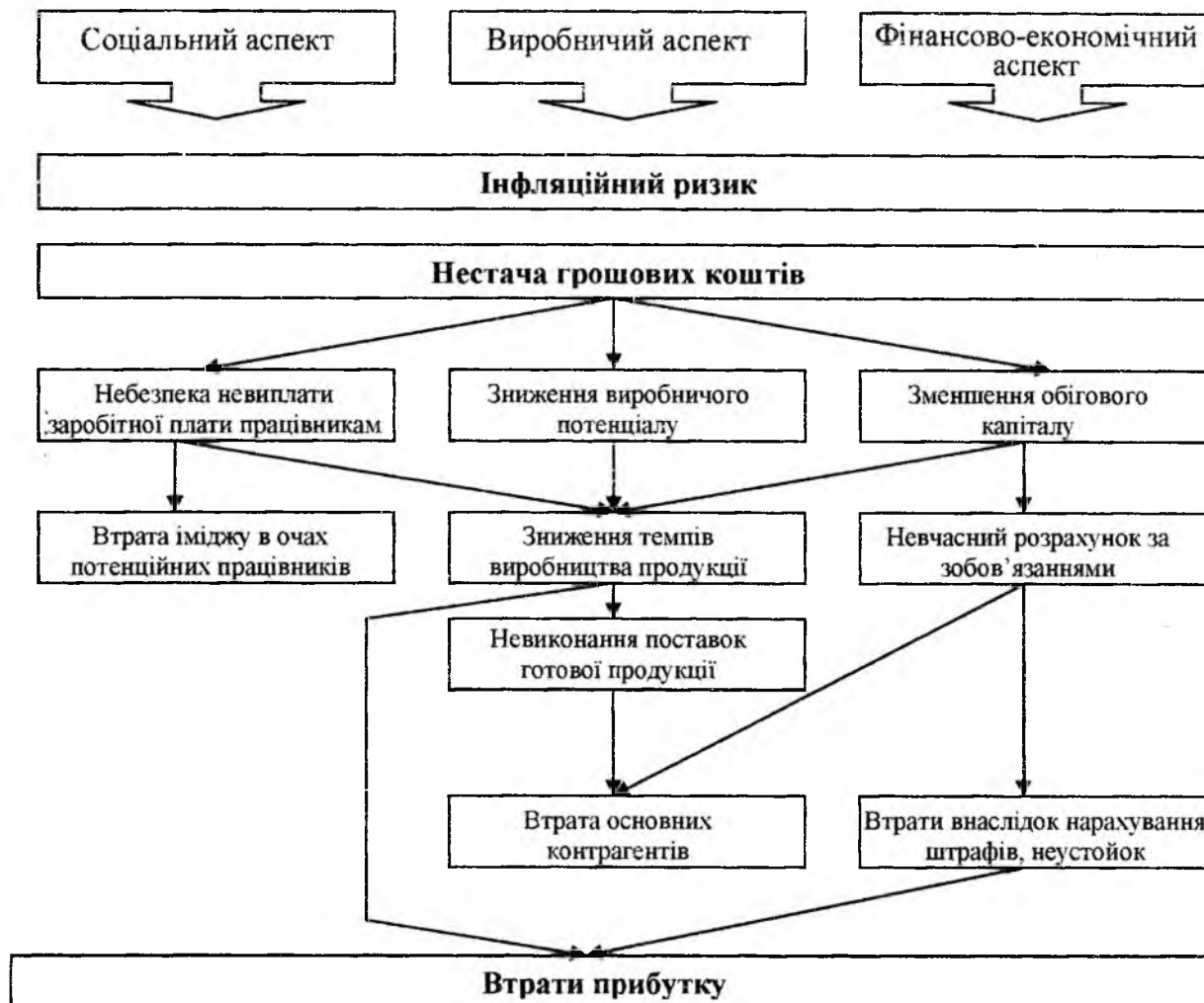

Рис. 1. Вплив інфляційного ризику на діяльність підприємства

Розглянемо діяльність суб'єкта господарювання у розрізі трьох аспектів: соціального, виробничого та фінансово-економічного. При виникненні інфляції в економіці країни підприємство найперше відчує нестачу грошових коштів. Це призведе:

1. До небезпеки невиплати винагороди працівникам за виконану працю, що знизить імідж підприємства в очах потенційних працівників та населення загалом (соціальний аспект);

2. До зниження виробничого потенціалу господарюючого суб'єкта (виробничий аспект);

3. До зменшення оборотних засобів підприємства, неможливості здійснення необхідного оновлення основних засобів виробництва та, як наслідок, невчасного розрахунку підприємства за власними фінансовими зобов'язаннями: з державою за податками та обов'язковими платежами, з постачальниками за сировину та матеріали тощо (фінансово-економічний аспект).

Ці три фактори у свою чергу викличуть зниження темпів виробництва продукції, що призведе до невчасного виконання договірних зобов'язань підприємства з поставки готової продукції та оплати отриманої сировини, матеріалів, палива, обладнання, повернення кредитів. Невиконання ж зобов'язань перед партнерами та фінансово-кредитними інститутами потягне в свою чергу нарахування штрафів та виставлення неустойок підприємству, відмову стратегічних партнерів від співробітництва з підприємством. Все це в кінцевому результаті призведе до втрати господарюючим суб'єктом частини власного прибутку.

Отже, виникнення одного виду ризику –інфляційного, потягло за собою збільшення ризиків: розрахунків, постачання, виробничого, соціального, втрати конкурентноздатності та інших, що в результаті спричинило зменшення прибутку значно в більшій мірі, ніж внаслідок дії самого інфляційного ризику. Тобто вплив на підприємство одного ризику викликає ланцюгову реакцію появи або збільшення інших видів ризиків, що вимагає при здійсненні аналізу ризиків врахування можливості взаємозв'язків між різними видами ризиків. Це ставить під сумнів критерій Б. Берлімера [2, с.37], виділений для успішного управління ризиками, згідно з яким втрати від кожного ризику незалежні один від одного.

Таким чином, невірне трактування існуючих даних, отриманих внаслідок проведеної якісної та кількісної оцінки ризиків, суб'єктивне відношення до цих даних, неврахування фактору часу (тобто перенесення минулих подій на майбутнє без розгляду можливих змін у зовнішньому середовищі підприємства) та усїєї складності взаємозв'язків між ризиками призводить до неефективного управління ризиками, що знижує захист підприємств від впливу негативних чинників.

Проведене дослідження підтвердило наявність значного впливу змін у зовнішньому середовищі підприємства на результати його діяльності. Це підвищує актуальність пошуку, застосування та постійного удосконалення процесу управління ризиками, який дозволить вчасно реагувати на подібні зміни. Ефективна система управління ризиками дасть змогу господарюючому суб'єкту стабільно функціонувати на ринку, незважаючи на значні перетворення політичних, економічних та соціальних чинників. Потрібно постійно вивчати та аналізувати зарубіжний та вітчизняний досвід управління підприємством в цілому та ризик-менеджменту зокрема. Для стабільного функціонування підприємства слід розробити та впровадити ефективну програму стратегічного управління ризиками, яка буде використовувати усі власні надбання та досвід провідних фірм світу, що дозволить підприємствам здобувати конкурентні переваги в умовах ринкової економіки.

Література

1. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Олейникова Е.А. – М.: 1997. – 288с.
2. Замуруев А. Время определится в терминах //Риск. – 1998. – №1. – С. 32-38.

Рекомендовано до публікації
д.е.н., проф. Войнаренко М.П. 22.06.06

Надійшла до редакції
24.05.06